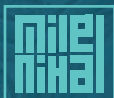

SEMBOΛİZM ve KRİSTOLOJİ

Yuhanna İncili'nde İsa Tasviri

BİLAL PATACI

ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ
δύναμις, ὁ
μετ' αὐτῶν
ἦλθιν ὁ ἴσος
λεγομ' οὐκ
οἱ ἄλλοι μα
ἐξ ἑρακα
κ' ὁ δὲ
αὐτοῖς
μη ἴδω ἱερ
χερσὶν αὐ
τῶν τύπον
ἦλθον, κα
λω τὸν δ
λοῖμου ἰσ
τ' ἴσων τ
λων, καὶ
λωτὶν χε
μου ἰσότη
ἔραμ' αὐ
οὐκ ἴσων

SEMBOLOZM
ve
KRİSTOLOJİ
Yuhanna İncili'nde İsa Tasviri

BİLAL PATACI

Sembolizm ve Kristoloji:

Yuhanna İncili'nde İsa Tasviri

/ Bilal Patacı

© MilelNihal Yayınları

İstanbul 2022

Birinci Baskı

MilelNihal 2022

Genel Yayın Yönetmeni

Hakan Olgun

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Bilal Patacı

Son Okuma

Ömer Faruk Gündüz

ISBN

978-605-06488-8-1

Mayıs 2022

Baskı ve Cilt

Step Ajans Reklamcılık, Matbaacılık Tan. ve

Org. Ltd. Şti. Göztepe Mah. Bosna Cad. No:

11 Bağcılar/İstanbul 0212 446 88 46

Matbaa Sertifika No: 45522

MilelNihal Yayınları

Akşemseddin Mahallesi M. Sarper Alus

Sokak No: 4/6 Fatih İstanbul.

0212 533 97 31

MilelNihal Yayınları HİKAV Yayın Kültür

Araştırma ve Eğitim Hizmetleri A.Ş.'ne aittir.

Yayınevi Sertifika No: 40767

BİLAL PATACI

1986 yılında İstanbul’da doğdu. Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde tamamladı. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı’nda hazırladığı “Pelagius ve Hıristiyan Düşüncesindeki Yeri (IV. ve V. Yüzyıl)” başlıklı tez çalışmasıyla yüksek lisans derecesini aldı. 2017-2018 yılları arasında Birleşik Krallık’ta Cardiff Üniversitesi Arkeoloji, Tarih ve Din Fakültesi’nde doktora konusu hakkında araştırmalar yaptı. “Yuhanna İncili’nde Sembolizm ve Kristoloji: İsa Tasvirinin Bağlamı ve İnşâsı” başlıklı doktora tezini 2021 yılında tamamladı. Halen İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak çalışan Patacı evli ve iki çocuk babasıdır.

Hz. İsa'nın sevdiği öğrenciye...

πρὸς τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς

İçindekiler

Ön Söz	XI
Kısaltmalar	XV
GİRİŞ	1
I. KİMLİK: TARİHSEL, SOSYAL VE TEOLOJİK BAĞLAM	13
A. Tarihsel ve Sosyal Bağlamı	16
1. Dördüncü İncili Kim Derledi?	17
2. Dördüncü İncil Ne Zaman ve Nerede Derlendi?	33
3. Dördüncü İncil'in Muhatabı Kimlerdi?	44
B. Teolojik Bağlam	58
1. Tanrı	59
a. Tanrı-İsa İlişkisi	60
b. Tanrı-İnsanoğlu İlişkisi	78
2. Eskatoloji	79
3. Sakramentler	90
4. Eklesiyoloji	101
a. Doğası	104
b. Yapısı	107
c. İşlevi	109
5. Pnömatoloji	110

II. SEMBOLİZM: KRİSTOLOJİYİ İNŞÂ ETMEK	117
A. Semboller	123
1. Işık	125
2. Ekmek	134
B. Düalizm	144
1. Kozmos İmgesi ve Yukarı-Aşağı Düalizmi	147
2. Işık-Karanlık Düalizmi	150
3. Yaşam-Ölüm Düalizmi	152
4. Yuhanna Düalizminin Anlamı	155
C. <i>Egō Eimi</i> Söylemleri	165
1. Yalın <i>Egō Eimi</i>	168
2. Metaforik <i>Egō Eimi</i>	172
3. <i>Egō Eimi</i> Söyleminin Arka Planı	175
D. Sembolik Kişiler: Karakterler	184
1. Dünyadan Geçip Giden Tanrı: İsa	187
2. Yanlış Anlamanın ve İmanın Sembolleri: Öğrenciler	190
3. Düalitenin Olumsuz Temsilleri: Yahuda ve Yahudiler	197
4. İdeal Karakter: İsa'nın Sevdiği Öğrenci	200
III. KRİSTOLOJİ: İSA KHRISTOS MU THEOS MU?	211
A. Logos	215
1. Logos'un Kavramsal Geçmişi	217
a. Greko-Romen Literatürde Logos	218
b. Yahudi Kutsal Metinlerinde Logos	221
c. Philo'da Logos	226
d. Hermetik ve Gnostik Literatürde Logos	230
e. Erken Hıristiyan Geleneğinde Logos	232
2. Yuhanna İncili'nde Logos Kristolojisi	233
B. Tanrı Oğlu	254
1. Tanrısal Oğulluk Fikrinin Arka Planı	255
2. Yuhanna İncili'nde Tanrı Oğlu Kristolojisi	268

C. Mesih	276
1. İsa Çağı ve Öncesinde Mesih Fikri	277
2. Yuhanna Öncesi Hıristiyan Literatürde Mesih Tasviri	287
3. Yuhanna İncili'nde Mesih Kristolojisi	294
D. İnsanoğlu	302
1. İnsanoğlu Figürünün Önceki Temsilleri	303
a. Yahudi Kutsal Metinlerinde İnsanoğlu	303
b. Helenistik-Gnostik Geleneklerin <i>Anthropos</i> Figürü	307
c. Âdem Figürü ve Philocu “Göksel İnsan”	311
d. Yeni Ahit Metinlerinde İnsanoğlu	313
e. Erken Dönem Kilise Babaları'nda İnsanoğlu	316
2. Yuhanna İncili'nde İnsanoğlu Kristolojisi	318
E. Kyrios	333
1. İsa Çağı Öncesinde Kyrios	334
2. Erken Hıristiyan Literatüründe Kyrios	337
3. Yuhanna İncili'nde Kyrios Kristolojisi	346
SONUÇ	361
Kaynakça	371
Dizin	407

| **Ön Söz**

...Dört İncil'den Yuhanna'yı
tercih edişim niye?

İsmet Özel, Celladıma Gülümserken, 1984.

Bir şair olsaydım, dört İncil içinden tereddütsüz Yuhanna'yı tercih ederdim; üstelik bu tercihimin sebeplerini açıklamak zorunda da kalmazdım. Ancak bir şair değilim ve tercihim akademik bir araştırmamanın konusu. Bu sebeple Yuhanna'yı tercih edişimin hikayesini aktarmalıyım.

Kilise duvarlarını süsleyen herhangi bir İsa tasvirine baktığınızda aslında gördüğünüz İsa değil, sanatçının zihnindeki soyut tasvirin somut formudur. Şüphe yok ki sanatçı da o tasviri, "İsa" ismini duyduğunda zihninde canlanan imajı kendi sanat üslubuyla yorumlamak suretiyle inşâ etmiştir. Bildiğimiz kadarıyla ilk İsa tasviri III. yüzyılın başlarına aittir. Suriye'nin Dura Europos şehrindeki bir kilise duvarında İsa, bir kötürümü iyileştirirken betimlenmiştir. Burada mağara duvarlarına çizilen insan temsillerine nazaran daha gelişmiş bir görselle karşılaştık da oldukça sade bir tasvirin varlığı söz konusudur. Ancak bir yüzyıl sonra İsa'yı dalgalı uzun

saçlı, bıyıklı ve sakallı olarak betimleyen, İsa'nın başlangıç ve son olduğunu simgeleyen Alfa ve Omega harflerinin eşlik ettiği tasvirlerle karşılaşırız. Bunları sonraki yüzyıllarda değişen sanatsal üslupların izlerinin yansıdığı çok daha derinlikli çizimler izleyecektir. Dikey ekseninde sadelikten gösterişe evrilen bir seyrinde zenginleşen İsa tasvirleri, yatay ekseninde ise coğrafyadan coğrafyaya çeşitlilik göstermektedir. Kuzey Avrupalıların sarışın, uzun saçlı, mavi gözlü İsa'sı, Uzak doğuda çekik gözlü, seyrek sakallı, Afrika'da kısa saçlı, büyük burun ve dudağa sahip tipik bir Afrikalıdır. Oysa İsa, Filistin coğrafyasında bir İsrailoğlu olarak doğmuştur. O halde bu tasvirlerden hiçbiri o değildir. Çünkü bu tasvirler İsa'nın kendi gerçekliğini değil, sanatçıların ve inananların gerçekliğini yansıtmaktadır. Tam da burada, İsa'nın dış görünümünü çizgiler ve renklerle betimleyen görsel kataloglardaki çeşitlilikten ilhamla, onun kim olduğunu kelimelerle anlatan yazınsal literatürün nasıl tasvirler ürettiğini sorabiliriz.

Elinizdeki bu çalışma İsa hakkındaki ilk kayıtlar olan İncil literatüründe İsa'nın nasıl tasvir edildiği sorusu zemininde bir inceleme yapmaktadır. Miladi II. yüzyılda dolaşımda olan onlarca İncil anlatısı birbirinden farklı İsa tasvirleri üretmiştir. Çeşitlilik İsa görselleri söz konusu olduğunda bir zenginlik olarak görülebilir. Ancak "İsa'nın kim olduğu ve ne söylediği" hakkında aktarılan kayıtların çeşitliliği farklı inançlar inşa edeceği için otantiklik problemi doğuracaktır. Burada ilgili tasvirlerin ne amaçla üretildiklerine ve neden birbirlerinden farklılaştıklarına yönelik sorular önemli hale gelmektedir. Bu soruların cevaplarını bir örnek üzerinden aramak için Yuhanna İncili araştırmanın odağına yerleştirilmiştir. Bu tercih gelişigüzel yapılmamıştır. Bilindiği üzere Hıristiyan geleneği erken dönemde dolaşımda olan İncil anlatıları içinden sadece dört tanesini kanonik metinler olarak kabul etmektedir. Geleneğin İsa tasviri

açısından kurucu nitelikte olan bu dört İncilin birbirini tamamlayan metinler oldukları düşünülmüştür. Oysa anlatsal kronolojisi, kurgusu, üslup ve dil özellikleri bakımından Yuhanna İncili Matta, Markos ve Luka İncillerinden belirgin olarak ayrılmaktadır. Söz konusu farklılığı dikkate alan bu çalışma, İncil'deki İsa tasvirinin nasıl ve hangi zeminde inşâ edildiğine odaklanmaktadır.

Bu kitap Nisan 2021 tarihinde tamamlanmış bir tez çalışmasının titizlikle gözden geçirilmesiyle hazırlanmıştır. Hiç şüphesiz heybesinde akademi içinden ve dışından pek çok değerli insanın katkısını taşımaktadır. Bu vesileyle araştırma konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar her daim akademik yönlendirme ve rehberliğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Şinasi Gündüz'e teşekkürlerimi arz etmek isterim. Aynı süreçte değerlendirmeleriyle çalışmanın şekillenmesine önemli katkılar sağlayan hocalarım Prof. Dr. Hakan Olgun, Prof. Dr. İsmail Taşpınar ve Doç. Dr. Mahmut Salihoglu'na müteşekkirim. Tez çalışmasına sağladığı destekten ötürü TÜBİTAK'a; çalışmayı özveriyle yayına hazırladıkları için MilelNihal Yayınları'na teşekkür ederim.

Yine Birleşik Krallık'taki araştırma sürecimde adeta ikinci bir danışman olarak çalışmalarımı okuyup eleştirileriyle katkıda bulunan Prof. Josef Lössl'e ve Yuhanna İncili üzerine yaptığı pek çok araştırmasını benimle paylaşan Prof. Jörg Frey'e; ayrıca komşuluk haklarını ödeyemeyeceğim Cardiff dostum Tunahan Kırktepelî ve ailesine teşekkürlerimi sunarım. Hakeza araştırmamla alakalı sorularımı yanıtlayan, değerlendirmelerini paylaşan Doç. Dr. Mehmet Alıcı, Doç. Dr. Yasin Meral, Dr. Öğr. Üyesi Bilal Toprak, Dr. Elif Tokay ve Adem İrmak hocalarıma; kaynak temininde çokça yardımlarını gördüğüm Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih Arslan ve Dr. Cemal Atabaş'a minnettarım. Yazım sürecinde tezimle ilgili kanaatlerimi

dinleyip katkıda bulunan, kendi tez tecrübesini paylaşan kadim dostum Dr. Ömer Koçyiğit'e ve Felsefe müktesebatından çokça istifade ettiğim Eyüp Engin Küçük'e bilhassa teşekkür etmek isterim. Son olarak yeterince vakit ayıramadığım çocuklarım Ruveyda ve Ahmet Akif'e; daralan vakitlerimi genişleten ve her daim desteğiyle bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük pay sahibi olan biricik eşim Tuba Rumeysa'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bilal Patacı
Üsküdar, 2022